

atinguntur. Ergo non carent relatione ad intellectum quae veritati competit.

49. *Ad 3.* Mystera dicuntur rationi non conformia, eo sensu quod ex principiis naturaliter notis erui non possint; at non eo sensu quod sint hisce principiis contraria. Jam vero credere hujusmodi veritates, ubi probantur certo revelatae, dici nequit rationi non conforme, e contra dici debet, juxta rectae rationis dictamen, omnino necessarium.

50. *Ad 4.* Satis ostensum est propositiones, quibus enuntiantur mysteria, non esse voces sensu vacuas, sed novis et pretiosissimis mentem ditare cognitionibus.

51. *Ad 5.* Etiam ad perfectionem naturalem melius assequendam prodesse queunt praecepta positiva. A fortiori, poterunt imponi tanquam media perfectioni supernaturali consentanea, si Deus homini praestituat finem supernaturalem, quod certe non repugnat.

DISSERTATIO SECUNDA

DE REVELATIONIS NECESSITATE.

52. Nunc, devenientes ad revelationis necessitatem, dicemus primum quinam circa hanc necessitatem erraverint; dein utrum et quatenus revelatio fuerit sive absolute sive moraliter necessaria; demum perpendemus systema progressus continui, quod adversus revelationis necessitatem objici solet. Unde quaeruntur quatuor.

QUAESTIO I^a

Quinam erraverint circa necessitatem revelationis?

53. *Resp.* Praemittenda est distinctio inter necessitatem *absolutam* et necessitatem *moralem*.

Illud dicitur necessarium quo alicui impotentiae subvenitur. Duplex autem est impotentia: physica et moralis.

Impotentia physica oritur ex physico defectu proportionis inter facultatem et actum, sive sit defectus intrinsicus capacitatis ipsius, v. g. sensus ad habendas ideas universales; sive sit defectus extrinsecus conditionis physice requisitae ut facultas exeat in actum, v. g. defectus debitae dispositionis sensuum, sine qua intellectus non cognoscit. Impotentia moralis adest, quando facultas, physice capax alicujus actus, illum nunquam de facto exerit, propter difficultatem ordinis moralis, seu ex moribus hominum ortam, v. g. quod mater sui compos filium sibi carissimum mactet.

Necessitas ergo *absoluta* est necessitas illius rei quae subvenit impotentiae physicae, et necessitas *moralis* est necessitas illius rei quae subvenit impotentiae morali; seu, illud est *absolute* necessarium, sine quo adest impotentia physica finem obtinendi; et *moraliter* necessarium, sine quo adest impotentia moralis obtinendi finem.

Quibus praemissis, duplex erroris gradus circa revelationis necessitatem distinguitur.

1us peccat per excessum, exaggerando hanc necessitatem, et fuit nonnullorum Catholicorum qui dicti sunt *Traditionalistae*, et tenebant hominem, absque reve-

lationis subsidio, laborare impotentia etiam physica certitudinaliter cognoscendi ullam veritatem religiosam, quamvis pro aliis veritatibus revelatione absolute non indigeat.

2us peccat per defectum, negando revelationem esse absolute necessariam; concedit tamen fuisse forsitan moraliter necessariam, ut genus humanum adhuc in incunabulis quasi jacens, de religione naturali erudiretur; sed addit hanc revelationem jam postponi posse, ex quo gentes, hodiernis scientiae et civilisationis progressibus, satis excultae et evolutae fuerint.

3us peccat per majorem defectum, dum asserit revelationem nec absolute nec moraliter esse necessariam. Vult enim hominem ex seipso ad omnis tandem veri et boni possessionem jugi profectu pertingere posse et debere.

Inter fautores hujusce tertii erroris, alii rigidiores Rationalistae, nullum Dei specialem interventum agnoscunt, in religionis cognitione per homines acquirenda; sed volunt Deum contentum fuisse homines dono naturalis rationis ditare, qua bene utentes, ex consideratione universi, Deum agnoscunt, et alias veritates religiosas inveniunt et perficiunt; alii mitiores, fatentur Deum in religionis negotio speciali providentia homines dirigere, videlicet: 1° eos incitando ad inquisitionem veritatis; 2° illis varias praebendo sese instruendi occasiones; 3° exstimulando viros acrioris ingenii ad alios edocendos. Ita Wegscheider.

54. Utrique vero suum errorem fulcire conantur

praesertim theoria de progressu humanitario, quae ideo paulo latius exponenda est.

Considerari autem potest systema illud 1° in sua philosophica expositione, 2° in sua applicatione historica.

I. *In sua philosophica expositione*, duobus praecipuis constat assertionibus:

1^a: Humanae naturae innata est vis quaedam qua, sicut in rebus materialibus et civilibus, ita in moralibus et religiosis, perpetuo indefinitoque progressu evolvitur.

2^a: Religiones variae non sunt nisi ejusdem verae religionis formae sibi succedentes, et unaquaeque earum habet veritatem tempori quo praevaluit accommodatam. Sane, ut aiunt, veritas est in se quid unum ac determinatum, sed non prout attingitur ab intellectu. Non enim attingimus veritatem absolutam, bene vero ejusdem particulam et gradum; et de una particula ad aliam, de uno gradu ad alium progrediendo, diversas fingimus religionis formas semper perfectiores, sed nunquam absolute veras. Singulae formae, prout respondent generali humanitatis statui, sunt in sua aetate verae ac legitimae; sed postea, ob rationis progressum, locum aliis cedunt, et sunt deserendae. Ergo veritas, quatenus attingitur ab humano intellectu, est relativa et mutabilis.

II. *In sua historica applicatione*, systema progressus continui pro fine habet eventus humanos suae hypothesei attemperare.

Dicunt igitur Progressistae, varias religiones non fuisse nisi diversas religionis naturalis phases, sed continuo progressu sibi succedentes. Prima, caeteris

rudior et informior, fuit Fetichismus, cui successit Polytheismus, cui Monotheismus judaicus, cui Monotheismus christianus.

Christianismus certe omnibus religionibus quae praecesserant longe praestat; sed non est undequaque perfectus. Etenim, nec Apostoli semper verum Christi sensum assecuti sunt, nec Christus, nec Apostoli penitus suae aetatis errores exuerunt; quinimo, juxta quosdam, Christus ex industria sese iis erroribus accommodavit. Christianismus itaque non tantum est substantialiter perfectibilis, sed et perficiendus, quia non est satis consentaneus hodiernis humani ingenii aspirationibus.

Theoria illa de continuo progressu defensores habuit Kantium, Schilling, Hegel, ac recentiores Pantheistas, qui successivos mundi status tanquam varias formas continuaevolutionis Entis absoluti considerant; item philosophos Eclecticis Galliae, uti Jouffroy, Cousin, Leroux, Lherminier... (Vide Jungmann: *de Relig.* n. 27... 30. — Mazella: *de Relig.* n. 132.)

QUAESTIO II^a

An et quatenus revelatio sit absolute necessaria?

55. Resp. Duo errores contrarii confutandi sunt.

I. Contra Traditionalistas, dico: *Homo revelatione destitutus aliquas veritates religiosas cum firma certitudine cognoscere potest.*

1° Est de fide ex conc. Vatic. quod in constit. *De Fide catholica*, cap. 2. sic loquitur: « Sancta mater Ecclesia tenet et docet Deum, omnium principium et finem, naturali humanae rationis lumine

« e rebus creatis certo cognosci posse... Divinae revelationi tribuendum quidem est ut, ea quae in rebus divinis humanae rationi per se impervia non sunt, in praesenti quoque generis humani conditione, ab omnibus expedite, firma certitudine, et nullo admixto errore cognosci possint. Non hac tamen de causa revelatio absolute necessaria dicenda est, sed quia Deus, ex infinita bonitate sua, ordinavit hominem ad finem supernaturalem »; et sic tandem definit: « Si quis dixerit Deum unum et verum, Creatorem et Dominum nostrum, per ea quae facta sunt, naturali rationis humanae lumine, cognosci non posse; anathema sit. » (*De Revel.*, can. 1.)

2° Prob. ex inconvenienti. In praefato systemate, jam dari non poterit religionis revelatae scientifica demonstratio, siquidem huic demonstrationi necessario praesupponatur Deum existere et esse veracem.

3° Prob. ex contradictione qua laborant Traditionalistae. Etenim principia rationis purae, v. g. *Non datur effectus sine causa*, adhibent ut fontes certitudinis, quando agitur de veritatibus non religiosis. Cur ergo rejiciunt ubi assumuntur ad veritates religiosas ordinis naturalis demonstrandas?

56. II. Contra Rationalistas dico: *Affirmare non licet revelationem non esse homini absolute necessariam, saltem ad quasdam veritates religiosas cognoscendas.*

Etenim 1° affirmare non licet hominem non potuisse a Deo ad finem supernaturalem destinari. Atqui, posita hac destinatione, homini erit necessarium et hunc

finem supernaturalem et media supernaturalia illum obtinendi cognoscere, et hanc cognitionem nullo modo potest habere sine revelationis auxilio. Ergo.

Insuper, in eadem hypothese, veritatum religiosarum ordinis naturalis cognitio ad finem ultimum supernaturalem ordinanda est; et hoc requirit ut sit et ipsa ejusdem ordinis, seu supernaturalis. Sed, in praesenti vita, cognitio supernaturalis nititur motivo fidei, et fides supponit revelationem.

Etenim 2° seclusa etiam tali destinatione, Deus certe potuit aliqua praecepta positiva legi naturali superaddere. Sed illa praecepta positiva, utpote in essentiis rerum non fundata, et ex libero divinae voluntatis decreto pendentia, absolute non possunt cognosci nisi Deus positive ea revelet.

Etenim 3° absque revelatione, imperviae nobis manent nonnullae veritates, quarum notitia vitae recte instituendae, etiam in ordine naturali, quamvis non absolute, saltem practice et moraliter est necessaria. Valde quippe nostra interest scire: 1° unde tot et tantae in natura nostra contradictiones et miseriae proveniant? 2° utrum, peccato commisso, adsit possibilitas veniam obtinendi; et quae conditiones, praeter peccati detestationem et emendationem vitae, ad hanc veniam consequendam exigantur et sufficiant? 3° quisnam futurus sit animae nostrae post mortem status? quaenam ipsam maneant mercedes aut poenae? an homo semel defunctus servet adhuc libertatem, possitque mereri aut demereri, vel in statu definitivo et immutabili constituatur? Atqui harum quaestionum solutio, ratiocinando ex ideis necessariis, aut ex factis contingentibus naturaliter notis, non potest certa

haberi. Ergo requirit absolute revelationem. (Vide Brugère: *De Relig. pars 1, cap. 3.*)

QUAESTIO III^a

An et quatenus revelatio sit moraliter necessaria?

57. Resp. Certo illa revelationis necessitas moralis non potest spectare nisi religionis naturalis cognitionem; sed operae pretium erit sensum propositae quaestionis determinare, ut ea statim removeantur quae non veniunt in controversiam. Unde dicendum est cuinam, ad quid, et quo gradu necessaria dicatur revelatio.

1° *Cuinam dicatur necessaria?*

Agitur in praesenti: 1° de homine lapso, ignorantiae et concupiscentiae subjecto, curis et miseriis hujus vitae detento et impedito. Seclusis enim hisce obstaculis, non immerito forsitan affirmare liceret hominem posse ad religionis naturalis notitiam moraliter integram, absque revelationis subsidio, pervenire.

Agitur 2° de homine lapso et insuper propriae imbecillitati relicto. Non enim negandum est Deum posse homini, etiam lapso, subvenire alia via ac revelatione, scilicet: extraordinariis gratiis ordinis naturalis, aut miraculosa scientiae religionis infusione. Unde revelatio non est necessaria nisi disjunctive, seu, posito quod Deus velit, aut hominem nativae suae imbecillitati relinquere, aut per revelationis lumen adjuvare.

Agitur 3° de majori hominum parte. Quaestio enim non est de singulis individuis; seu, non asseritur nul-

lum omnino, etiamsi ingenio praestantissimo donaretur, posse propria investigatione sufficientem adipisci religionis naturalis notitiam. De hac enim impossibilitate non ita clare constat. Nec etiam quaestio est de cognitione acquirenda per omnes homines sine ulla exceptione; quia evidentissime constat fieri non posse ut omnes et singuli, etiam rudes, religionis naturalis notitiam satis completam propriis viribus habeant.

2° *Ad quid revelatio dicatur necessaria?*

Non agitur de omnimoda et absolutissima religionis naturalis cognitione. Omnes enim facile concedunt hanc eximiam notitiam non esse naturaliter assequibilem. Nec etiam agitur de cognitione saltem aliquorum primariorum legis naturalis principiorum, quale est illud: *parentes sunt honorandi*; quis enim negat ad haec cognoscenda naturale lumen rationis sufficere?

Agitur itaque de hac cognitione quae requiritur ad vitam recte instituendam, seu qua homo sciat quid sibi faciendum est, ut vitet omnes illas legis naturalis violationes quae, ex sensu communi, uti graves hodie reputantur apud Catholicos.

3° *Quo gradu revelatio sit necessaria?*

1° Non est necessaria *absolute*, quasi homo revelatione orbatus, non haberet facultatem huic cognitioni acquirendae physice proportionatam. Omnes enim religionis naturalis veritates in principiis primariis naturaliter notis virtualiter continentur, et, ratiocinii ope, ex illis deduci queunt. Ergo, hoc ipso quod homo naturaliter polleat facultate ratiocinandi, jam habet capacitatem praedictae demonstrationi fa-

ciendae physice proportionatam. Unde concilium Vaticanum vult absolutam revelationis necessitatem oriri tantum ex hominis destinatione ad finem supernaturalem. Postquam enim asseruit expedire revelationem veritatum humanae rationi per se non imperviarum, addit: « Non hac tamen de causa revelatio absolute necessaria dicenda est; sed quia Deus, ex infinita bonitate sua, ordinavit hominem ad finem supernaturalem. »

2° Ergo agitur tantum de necessitate *moralis*, vi cuius ratio humana, propriae ac nativae suae infirmitati relicta, tot et tantas experitur difficultates ad praedictam cognitionem assequendam, ut absque revelatione, de facto, ad hanc nunquam sit perventura.

58. His praemissis, videri potest quod revelatio non sit, sensu exposito, moraliter necessaria ad religionis naturalis cognitionem.

Etenim 1° ut ratiocinatur Wegscheider, omnia alia animantia iis viribus praedita sunt quibus naturae suae fines attingere possint. Ergo a fortiori hominibus facultas data est ea omnia intelligendi et observandi, quae ad summos humani generis fines obtinendos spectant.

2° Praeterea, illud non est ad vitam recte instituendam necessarium, quo humanum genus per multa saecula caruit, et quo hodie multi absque sua culpa destituuntur. Atqui hac revelatione, qua tandem innotuit religio naturalis, humanum genus caruit ante Christum, et multi hodie sine sua culpa destituuntur.

3° Praeterea, revelatio est quid homini indebitum; sed posita ipsius necessitate ad rectam vitae institutionem in ordine naturali, jam foret homini debita. Ergo.

4° Praeterea, Deus exigit ut homo, etiam lapsus et auxilio divinae revelationis destitutus, vitam suam ad normam legis naturalis recte instituat. Atqui injustum foret illud exigere ab homine, qui moraliter cognoscere non potest necessaria ad vitam recte instituendam.

5° Praeterea, quidquid sit de lege progressus continui, constat, de facto, humanum ingenium, labentibus seculis, valde et mirabiliter evolutum esse. Non repugnat igitur illud jam factum esse moraliter capax inveniendi veritates religionis naturalis, quarum cognitione indiget ad vitam recte instituendam. Ergo revelatio non potuit esse necessaria, nisi tanquam temporarium adjumentum ab homine satis exculto postponendum.

59. Sed contra dico : *Revelatio est moraliter necessaria ut, in praesenti humani generis conditione, major hominum pars hanc adipiscatur religionis naturalis cognitionem, quae ad vitam recte instituendam satis sit.*

Constat duplici argumento : 1° experientia seculorum ; 2° insufficientia mediorum.

1um ARGUMENTUM : *Experientia seculorum.*

Est factum publicum, universale et constans, nullum populum sive barbarum, sive excultum, quamdiu revelationis luce destitutus fuerit, turpissimos errores contra religionem naturalem devitasse. Notum est enim quam enormiter populi passim erraverint :

1° *Circa Deum*, cum pro diis habuerint, alii homines nefandis flagitiis inquinatos, alii daemonia, alii astra, alii res inferiores, uti lapides, legumina aut omne ferarum genus.

2° *Circa cultum Deo rependendum*, qui aut vanus, aut obscenus, aut crudelis erat, et absque spiritu interno.

3° *Circa officia erga proximum*, ut patet ex misera conditione uxorum, puerorum, servorum, gladiatorum ; item, ex licentia passim data odiendi, imo et occidendi extraneos et inimicos.

4° *Circa officia hominis erga semetipsum*, siquidem propriam gloriam quaerere ut quid laudabile reputaretur, et cupiditatibus indulgere esset pars cultus religiosi et deorum imitatio.

Atqui factum ita publicum et universale, satis aperit maximam et moraliter insuperabilem difficultatem ; et ejusdem facti diuturnitas ostendit hanc difficultatem in dies crevisse, cui superandae humanum ingenium magis ac magis impar factum fuerat.

Et hoc argumentum eo urgentius est quod, de facto, uti demonstrabitur infra, omni tempore illuxerit, licet obscuratum, revelationis primaevae lumen. Quid ergo si penitus defuisset ?

Confirmatur exemplo eorum qui christianam revelationem deseruerunt, et, ex tunc, in veteres errores, turpem, videlicet, Atheismum et Materialismum, et Pantheismum, aut Dualismum prolapsi sunt ; et eo usque devenerunt, ut principium ipsum contradictionis abjecerint, sicut accidit philosophis Germanicis aetatis hodiernae.

2um ARGUMENTUM : *Insufficientia mediorum.* Nam, extra revelationem, hominibus naturali suae imbecillitati relictis, duplex tantummodo adest religionis naturalis cognoscendae medium : aut proprius unius-

cujusque labor, aut sapientum magisterium. Sed utrumque est prorsus insufficientis.

1° *Non est medium sufficiens uniuscujusque labor*, siquidem hoc medio veritas non nisi paucis proveniret, nec nisi post longum tempus, et insuper multis erroribus dubiisque permixta.

a) Paucis proveniret; eo quod multi ab hujusmodi inquisitione arceantur, aut defectu temporis, ob curas istius vitae; aut defectu capacitatis, propter naturam veritatum religiosarum, quae sensus excedunt et cupiditatibus adversantur; aut horrore difficultatis, ob sedulam ac perseverantem attentionem quae exigitur circa objecta abstracta et metaphysica.

b) Veritas non nisi post longum tempus proveniret; eo quod haec investigatio utiliter non fit, nisi transacto juventutis tempore, et multis aliis studiis praehabitatis.

c) Nec proveniret nisi cum multorum errorum et dubiorum permixtione, propter operis ipsius difficultatem, passionum et imaginationis impedimenta et opinionum varietatem.

Non est ergo medium sufficiens proprius uniuscujusque labor.

2° *Nec etiam sufficit sapientium magisterium*. Tria enim necessaria forent, ut philosophi humanum genus circa religionem efficaciter edocerent, nempe: integram veritatem religiosam cum certitudine possidere, habere viam aptam qua caeteris communicetur, his demum gaudere dotibus personalibus quibus magisterium suum fructuosum efficiant. Atqui, extra religionem revelatam, hisce conditionibus philosophi destituuntur.

a) Non invenitur apud eos doctrina religionis integra et certa. Patet experientia praestantissimorum inter eos, quorum alii Atheismum, alii Materialismum, alii Idealismum, alii Pantheismum, alii Dualismum professi sunt, et nulli gravioribus erroribus fuerunt immunes. Insuper, haesitanter solum loquebantur, et finaliter passim ad Pyrrhonismum declinabant. Nec melioris conditionis videntur revelationis adversarii in nostris temporibus.

b) Carent etiam via apta qua inter populos veritas propagetur. Vel enim ad hoc uterentur scientifica demonstratione, vel auctoritate. Si prius: redeunt omnia impedimenta modo indicata; si posterius: quatenam esse potest in materia religionis auctoritas hominum solo ingenio sese commendantium? Cum veritas religiosa naturam corruptam offendant, via auctoritatis non accipitur, nisi haec auctoritas indubiis signis probet se esse infallibilem, aut saltem eximio virtutum splendore assensum quasi rapiat; secus, aliquos lucrari poterit discipulos, non autem majorem hominum partem sibi devincire. Atqui haec signa infallibilitatis, hic splendor sanctitatis eximius, quomodo reperientur apud viros etiam ingenio praestantissimos, sed nativae suae imbecillitati, ex peccato ortae, a Deo relictos?

c) Carent demum hisce conditionibus quae eorum magisterium fructuosum efficerent. Deberent enim esse multi, inter se concordēs, humani generis amatores, religiosae veritatis propagandae zelo flagrantēs, animoque parati ad omnes molestias, labores, impetus sustinendos; ita ut, nullo pacto, etiamsi mori oporteat, jura veritatis prodant, aut ab incepto desistant. Atqui, extra religionem revelatam, tales viri nunquam

inventi sunt, et procul dubio nunquam invenientur. Ergo.

Sic igitur respondendum est ad ea quae opponuntur n. 58.

60. *Ad 1.* Verum est nec animantibus, nec, a fortiori, homini deesse posse media finem suum obtinendi. At caetera animantia non possunt habere nisi finem naturalem, et quidem actibus vitae vegetativae et sensitivae necessariis assequendum; ad quod plane sufficiunt facultates vegetativae et sensitivae ipsis a natura inditae. Homo autem finem suum attingere debet per usum liberi arbitrii, ac proinde suos actus liberos ad debitum finem recte ordinando; unde prorsus necessarium est ut cognoscat illum finem mediaque perveniendi ad illum. Atqui, etiamsi Deus ei non praestituerit finem supernaturalem, qui revelatione tantum cognoscitur, fieri potest ut finis naturalis cognitio, propter ignorantiam et concupiscentiam, necnon innumeras praesentis vitae curas et miserias, ita obscuratur, ut moraliter homo revelatione indigeat, ad convenientem vitae suae institutionem; et rem ita se habere probatum est in thesi.

61. *Ad 2.* Duo falso supponuntur: 1° Supponitur Deum aliquando non providisse humano generi de lumine revelationis ad vitam recte instituendam necessario. At hoc falsum est; cum, ipso mundi initio, Deus se hominibus per veram revelationem manifestaverit, et culpa hominum acciderit pretiosum hoc veritatis lumen amissum aut deturpatum fuisse. 2° Supponitur illos a Deo culpandos esse qui involuntarie beneficio revelationis factae privantur, quod etiam est falsum.

62. *Ad 3.* Deus morali nostrae impotentiae aliis mediis, etiam in se naturalibus, subvenire potuisset, uti jam observavimus. Revelatio igitur est remedium indebitum. Et revera, in se est modus cognoscendi veritatem excedens exigentiam naturae; a fortiori revelatio quae ad finem supernaturalem dirigitur est nobis indebita.

63. *Ad 4.* Deus non ita exigit ab omnibus legis naturalis observationem, quod illam invincibiliter ignoratam violans sit coram eo reus peccati formalis, et propter hoc puniendus. Et revera, nonne Deus vult universam legem naturalem impleri? Ergone concludendum erit unumquemque naturaliter posse omnes principiorum moralium conclusiones etiam remotissimas cognoscere sine revelatione? Unde, actus ille quo Deus vult legis naturalis observationem est obligatio *in actu primo*, et illa obligatio non urget in *actu secundo*, nisi mediante cognitione legis.

64. *Ad 5.* Falsum est humanum ingenium scientiarum cultura ita jam evolutum esse, ut, propriis suis viribus relictum, sit capax veritates religiosas naturales ad rectam vitae institutionem necessarias inveniendi ac firmiter tenendi. Argumenta enim in conclusione exposita omnibus temporibus conveniunt; quinimo lugenda aetatum recentiorum experientia confirmantur. Soli quippe philosophi, qui catholicae revelationi adhaerent, inter se concordant in dogmatum substantia, et puras sublimesque de Deo et lege morali cognitiones protulerunt. Caeteri vero, quo magis ab illa visi sunt recedere, eo magis inter se discordes sunt inventi, et ad veterum ethnicorum errores regressi sunt. Nec id mirum: in praesenti enim aetate,